

Centerville, Iowa

„Az a kevés, amit mi, utódok tudunk, csupasz szőlőfűrt, hitvány maradék.”
(Gigi Corazzol: Harminckilenc fonogram...)

↳ *Pietro De Marchi**

Displaced Person

Mesélik, hogy amikor a háború végén hazatért Németországból, a győztesek által a helyiektől elzabrált civil ruhákat viselt, köztük egy szép, minden bizonnyal már többször is fertőtlenített szövetkabátot, ami azért még mindig tele volt tetvekkel. Volt még nála valami igazolványféle is, rajta a felirat, *Displaced Person*, ezt később elveszítette. Aztán a Bicocca negyedben az első, aki felismerte, nem a kutya volt, hanem a postás néma fia.

Amit a következőkben leírok, az több is, mint amennyit közvetlenül hallottunk tengeri utazásáról és az Iowa állambeli Centerville-ben töltött idejéről. Le Havre-ban szállt hajóra néhány órás párizsi pihenő után, ahol testes, jómódú embereket látott ráérősen sört kortyolni a bisztrókban. Ez a párizsi élmény biztosan nagy hatással volt rá, mert később elmesélte fiának, apánk meg nekünk. Bortolo Giovanni volt a neve, de mindenki csak Naninak hívta.

1907. március 23-án érkezett meg Ellis Islandre, egy hónap híján huszonhárom évesen, és amikor megérkezett a kikötőbe, és ott volt előtte egész Amerika, talán ő is felnézett a nagy szoborra, és ezt mondta vagy gondolta: „Milyen magas!” Bizonyára ott maradt, amíg elintézte a formázásokat, az orvosi vizsgálatokat, talán még karanténban is volt.

Nemrég tudtuk meg, hogy az óceánjárót, amely Amerikába hozta, La Provence-nak hívták, francia zászló lobogott rajta, nagyon modern hajó volt, a St. Nazaire-i de Penhoet hajógyárban készült éppen egy évvel az utazás előtt. 600 lábnál is hosszabb volt, 13 ezer tonnánál is többet nyomott, 21 csomós sebességgel haladt, 1362 utast tudott szállítani, ebből 808 főt harmadosztályon. Az Ellis Island-i Múzeumban őrzött utaslistákon minden utas neve megtalálható, aki ezt az utat megtette. Ők voltak társai a tengeri utazásban.

Az 1914-ben a francia haditengerészet segédhajójának átalakított és Provence II-nek újrakészített teherhajót valószínűleg egy német tengeralattjáró süllyesztette el a Földközi-tengeren. Több mint kilencszázan tűntek el. Mindez 1916. február 26-án történt, de igen kevéssé valószínű, hogy a nagyapám értesült volna róla. '916 februárjában ő már régen otthon volt megint, elvette Mariát, gyereke született, akinek az apja nevét adta, majd újra útra kelt. Ezúttal a Karsztvidékre. Az 1884-es korosztályt 1915. október 24-én hívták be katonai szolgálatra, és a feltreai hegyivadások laktanyájában november 11-én, Márton napján nevét a frontra menők között sorsolták ki.

Centerville akkoriban egy porfészek lehetett, ha még mapság is csak ötezer vagy valamivel több lakosa van. Nem nehéz elképzelni a vasutat, azt a néhány egyenes utat, a postahivatalt, a börtönt, a templomot, a Taylor iskolákat, a kormányzó lányának, Mary Drake Sturdivant-nak a villáját és körülötte, a lapos síkságon elterülő végtelen kukorica- és zabföldeket, azt a néhány elszórt farmot és az óriási állatsordákat. A városka közelében van egy folyó, a Chariton River, és kb. hat mérföldre egy tó, a Rathbun Lake. Ki tudja, talán a nagyapám oda járt, hogy lemossa magáról a fekete szénport. Vagy talán csak elnézegette, ahogy mások horgásznak.

* Pietro DE MARCHI: *Il cigno e l'altalena / Der Schwan und die Schaukel*, Limmat Verlag, Zürich, 2009 — a szerző szíves engedélyével.

Amit manapság Appanoose Countynak hívnak, az valaha a Sauk-Fox indiántörzsek területe volt. Appanoose törzsfőnök (akinek neve annyit tesz, „A chief when a child”) 1840-ben Washingtonban járt, mint népének ékesszóló követe. Nem tudom, mit kaphatott cserébe a politikusoktól, akiknek — mint mondják — kivívta tiszteletét. Azt tudom, hogy a pionírok három év múlva kezdtek letelepedni Iowában. Centerville-en a mormonok is átutaztak 1846-ban, útban az ígéret földje felé.

Lehetséges, hogy Appanoose leszármazottjainak egyike éppen Buffalo Bill vadnyugati cirkuszában dolgozott, amelyet a nagyapám is látott egy vasárnap, talán Des Moines-ben, a legközelebbi városban. A híres bölényvadász is arról a vidékről származott, ő is iowai volt.

És biztosan volt Centerville-ben valamilyen vendéglő is, vagy egy *saloon*, vagy egy vasárnap is nyitva tartó borbélyüzlet. A nagyapám akkoriban *in his twenties* volt, jóképű férfi, akire biztosan szívesen mosolyogtak a fonott copfos, szeplős lányok.

A szénbányában nem volt egyedül a dialektusával, barátaik között volt Caco (Giacomo) Ceconello Fonzasóból, aki a konyhán dolgozott. Caco 1904 őszén, tizenhét évesen ment Amerikába. Apám azt mesélte, hogy személyesen is találkozott vele, amikor Caco már öreg volt, mert egyszer a nagyapámmal elmentek hozzá látogatóba Fonzasóba. Apám még azt is mesélte, hogy Caco és a felesége ugyanaznap haltak meg, akárcsak Filemon és Baucis, vagy mint nálunk Olga és a Kapitány. Talán Vincenzo bácsi, aki idősebb volt apámnál, többet is tudott nagyapám amerikai életéről. Miért is nem kérdeztük meg soha?

Mikor a nagyapám négy évvel később hazatért, ismert pár amerikai kifejezést, úgy, mint *sanovagan* (*son of a gun*), amelyhez nagyon hasonlít a *fiol d'un can*, vagy *sanovabich* (*son of a bitch*), ezt nem is kell lefordítani, de olyan szakkifejezéseket is tudott, mint annak a kőtömbnek a neve, amelyből a szenet bányászták. És ha egy dolog igazán finom volt, mindig azt mondta rá, hogy *fine dandy*.

Ma a West Maple 100-as szám alatti öreg postaépületben a helytörténeti múzeum található. Úgy emlékszem, van ott egy berendezett tárna szerszámokkal és a bányászok felszerelésével. Az iowai State Historical Society gyűjteményében megtalálhatóak a *Mine Workers of America* nyilvántartásai az 1890 és 1981 közötti időszakról. Centerville a 13-as körzetbe tartozott. Ott is lehet valami nyom, nem igaz?

Mrs. Robinson

Heteken át, valahányszor elmentem az Imperia mozi előtt, a bejáratra kifüggesztett filmplakát valami bizsergetően felkavaró hatással volt rám: egy női láb premier plánban osztotta ketté a képet, szép, hosszú lábfej, a térd felett járó kezek testszínű nejlonharisnyát húznak fel, hátul, a csukott ajtó előtt egy fiatalember áll, felöltözve, de mezítláb, zsebre vágott kézzel, kissé különös tekintettel.

Az a vízszintes láb már az akkori gyermek számára is egyszerre volt felhívás és akadály, egy előbb-utóbb átlépendő, bizonytalan határvonal. De nem volt miért kapkodni, a film címe világosan beszélt: a *Diploma előtt* bizonyára képzett, tanult felnőtteknek szóló mű, és én végső soron még csak ötödikes voltam.

Kis férfiak

A védőszentem nagy ember volt, mégsem jutott neki külön nap a kalendáriumban, talán ezért oltalmazott engem csak félig. A Pálokkal együtt ünnepeltem névnapomat, a Tarzusi Pállal pedig még a megvakulásban és az esésben is osztoztam. Ez a hátránya a szentekkel túlzásfolt jeles napoknak. Néhány héttel korábban kórházban feküdtem mandulaműtét miatt. Szép, illatos május volt, és Gabriella néném könyvet hozott ajándékba születésnapomra, amely éppen a műtét napjára esett, *Görög hősök és istenek* volt a címe.

Néhány héttel később, közben elmúlt a névnapom is, újra kórházban ápoltak, ezúttal utcai baleset miatt. Íme, az események leírása röviden. Bicikliverseny a Hermada utcában, mely mióta csak létezik, zsákutca. A hajrázás végén magasba emeltem karomat a győzelem jeleként, hisz biztos voltam az első-gemben, a nap elvakított, ezért az arcomhoz kaptam a kezem, így ahelyett, hogy fékeztem volna, harminccal csapódtam neki a gimnázium vasrácsos kapujának, mely nyári délutánokon természetesen zárva volt. Az eredmény sejtethető: kétrét hajlott bicikli, fájó orr, vérző, szétszakadt felső ajak. Ezután — a film inntól már gyorsabban pereg — mentővel irány a Niguarda kórház ügyeletére, néhány apró öltés a száj környékére, kórházi megfigyelés orrsövénytorrés és koponyasérülés gyanújával: még mindig az orromban érzem a csukamájolajos kenőcs szagát meg a kellemetlen géztamponokat.

Nem sokkal előtte töltöttem be tizedik évemet, így nem volt mit tenni: a férfi osztályon helyeztek el, nem a nők vagy a gyermekek között. Ezzel léptem be a férfikorba.

(Kun Viktória fordításai)